

КРАЄЗНАВСТВО

Перспективи на майбутнє

На сучасному етапі відродження незалежної України невід'ємною складовою громадянського духу та наукових досліджень є історичне краєзнавство, спрямоване на відродження духовності, історичної пам'яті, формування громадян, і пересування у молоді, любові до рідного краю, національного патріотизму, поваги до людини, відповідальності за збереження історико-культурного надбання.

Початок ХХІ століття відкрив нові можливості й перспективи у діяльності та розвитку українського краєзнавства й підвищення його ролі в розбудові національної освіти, науки і культури України засобами регіоналістики. Невирішені й невідкладні завдання знайшли широкі обговорення на III-му з'їзді Всеукраїнської спілки краєзнавців.

Регіональна та краєзнавча тематика практично присутня у всіх наукових форумах гуманітарного і природничого профілю. Все це підкреслює актуальність і вагомість історико-краєзнавчих та регіональних досліджень в українській історичній науці.

Загалом бурхливий розвиток краєзнавчого руху спричинено до його подальшої демократизації та появи нових організаційних засад і форм діяльності, консолідації, координації і вдосконалення, уявив в себе набутий досвід за минуле десятиріччя наукової, пошукової і популяризаторської роботи, вийшов за межі заповільненої і формалізму.

Про те, що краєзнавство стало в авангарді національно-культурного відродження в суверенній Україні, опорою її державності, свідчить та увага, з якою до нього ставляться суспільство та влада. Свідченням цього є Указ Президента України від 23 січня 2001 року "Про заходи щодо підтримки краєзнавчого руху в Україні", який накреслює принципи нові шляхи його розвитку. Згідно з вимогами Указу Кабінет Міністрів України ухвалив постанову від 10 червня 2002 року "Про

затвердження програми розвитку краєзнавства на період до 2010 року". Важливою рисою суті обох документів є те, що роль його організатора, координатора і керівника покладена в першу чергу на Всеукраїнську спілку краєзнавців. В цьому ми вбачаємо визнання ваги і авторитету спілки в краєзнавчому русі й того факту, що вона є спадкоємцем і правонаступником всеукраїнських краєзнавчих інститутів ХХ століття.

Державна програма розвитку краєзнавства в Україні до 2010 року спрямовує Всеукраїнську спілку краєзнавців на розбудову спілки, на створення у всіх районах і містах краєзнавчих осередків та їх організаційне зміцнення, на залучення в їх лави талановитої молоді, на зміне посаджено величезного накопиченого досвіду діяльності попередніх поколінь краєзнавців з новаторськими методами праці згідно з вимогами часу. Ми глибоко переконані, що відповідно до Указу Президента питання віднесення Всеукраїнської спілки краєзнавців до числа творчих спілок, безумовно, буде в перспективі вирішене позитивно і значно сприятиме подальшому притоку до неї нових творчих сил, спроможних на основі сучасних історичних, економічних та інших наукових досягнень розв'язувати актуальні й перспективні завдання краєзнавчого руху.

Згідно з Програмою розвитку краєзнавства передбачено поглибити і поширити виховання молоді засобами краєзнавства і підготувати кадрів з краєзнавчих дисциплін в системі освіти. З цією метою сьогодні необхідно розробити наблизжені до вимог часу програми з курсу "Краєзнавство" для вищих навчальних закладів гуманітарного профілю, загальноосвітніх шкіл, удосконалення підготовки та перепідготовки фахівців з краєзнавчої роботи.

Варто наголосити, що тенденцією розвитку краєзнавства і регіональних досліджень на сучасному етапі є все більша його професіоналізація і відокремлення його в особливу наукову галузь. Програма розвитку краєзнавства до 2010 року спрямовує вчених і краєзнавців-аматорів на виконання довгострокових державних наукових програм в галузі регіональних досліджень: продовження роботи авторського загалу над виданнями і перевиданнями в областях історико-меморіальних книг "Книга пам'яті України", томів "Реабілітовані історією", "Зводу пам'яток історії та культури України" та ін. У розпорядженні Президента України від 19 жовтня 2000 року "Про забезпечення комплексного розвитку малих міст України" доручено Кабінету Міністрів "забезпечити підготовку за участі Національної Академії Наук України "Історії міст і сіл України" у новій редакції". Дане розпорядження червоним рядком зафіксовано також у державній програмі розвитку краєзнавчого руху в Україні на період до 2010 року, є нині пріоритетним у діяльності.

Досвід показує, що такі довгострокові наукові програми регіональної історії об'єднують навколо себе тисячі науковців різних фахів, краєзнавців, інших зацікавлених громадян, вимагають значних організаційних, фінансових, авторських, редакційних і видавничих зусиль на різних адміністративних і науково-громадських рівнях від району, області, до Кабінету Міністрів України і Президента України, від краєзнавчого осередку на місцях до Всеукраїнської спілки краєзнавців, від школи, вузу, науково-дослідних установ до Національної академії Наук України тощо.

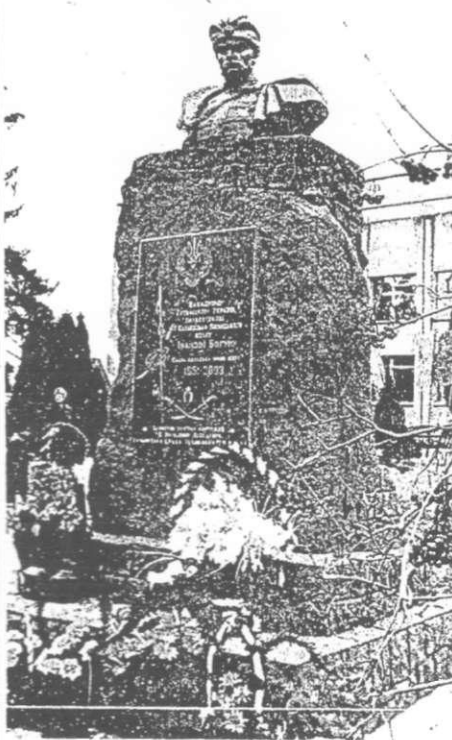
Для реалізації даної програми є всі можливості в Україні. Запорукою цього є те, що активно нині працюють більшість краєзнавчих організацій. На сьогодні найвищою відзнакою спілки є премія Дмитра Яворницького, в нас на обласному рівні — імені Михайла Максимовича. Пріоритетними в найближчі роки

для краєзнавчого руху та в організації регіональних й історико-краєзнавчих досліджень є широке відзначення проведеннями наукових сесій, конференцій, симпозіумів, створенням музеїв, виданням наукових і науково-популярних праць з нагоди 60-річчя визволення України від німецько-фашистських загарбників (2003-2004 роки), 60-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні та кінця Другої світової війни (2005 р.), 360-річчя національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст. (з 2008 р.), 90-річчя української революції (з 2007 р.) та інших історичних знаменних дат України, її регіонів, областей, міст і сіл, визначних постатей. Проблеми, що розглядалися на третьому з'їзді спілки, належать до тих, які тривалий час знаходяться у центрі уваги суспільства, нікого не залишаючи байдужим. І на сьогодні головним завданням в розвитку краєзнавства буде:

- визначення практичних заходів щодо реалізації Програми розвитку краєзнавства на період до 2010 року;
- активізація наукової краєзнавчої діяльності, популяризація краєзнавчих досліджень, залучення широкого кола громадськості до національно-культурної спадщини;
- аналіз ролі історичного краєзнавства у формуванні національного самовизначення, відродженні духовності і традицій, історичної пам'яті українського народу, збереженні і популяризації безцінних скарбів матеріальної та духовної культури;
- удосконалення наукометодичної та матеріальної бази краєзнавства;
- перевидання багатотомної "Історії міст і сіл України", енциклопедичного довідника "Історичні міста України", інших довідкової краєзнавчої літератури.

Вся ця діяльність належним чином буде зміцнювати почуття любові до України, до рідного краю, до славітих традицій нашого народу.

О. ШАМРАЙ,
член Всеукраїнської спілки краєзнавців, делегат III з'їзду Всеукраїнської спілки краєзнавців.

БОРЕЦЬ ЗА ПОВНУ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ

В лютому виповнилося 340 років від дня смерті видатного українського військовика і державного діяча Івана Богуна.

Іван Теодорович Богун походив з української шляхти. Був учасником козацьких повстань 1637 — 1638 років. Брав активну участь у Визвольній війні українського народу 1648 — 1654 років. Особливо відзначився в битві під Берестечком (1651 рік) — будучи наказним гетьманом, зумів вивести українську армію з оточення.

Як прихильник повної незалежності України Іван Богун був проти угод з Польщею та Московською державою. У 1654 році він відмовився присягнути на вірність російському цареві. У 1662 році потрапив у полон до польової армії і протягом року був в'язнем фортеці в Марієнбурзі.

На початку 1663 року польський король Ян II Казимир звільнив І. Богуна і доручив йому командування правобережними козацькими полками. У 1663 - 1664 роках Іван Богун брав участь у поході польських військ та гетьмана Павла Тетері на Лівобережжя України. У 1664 році під час облоги Глухова був звинувачений у зносинах з оборонцями міста і 17 лютого того ж року розстріляний поляками.

Наприкінці 2003 року у селі Кам'яні Іллінецького району Вінницької області, де в середині XVII століття стояв полк Івана Богуна, споруджено пам'ятник цьому видатному воєначальнику.

На фото: пам'ятник Івану Богуну.

Фото О. ГОРДІЄВИЧА.

ДОСЛІДЖЕННЯ кургану "Червона могила", що знаходиться на околиці с. Флярківки, розпочалося ще в 1981 році. Таку назву йому дали археологи Лісоостепової Правобережної Експедиції Інституту археології АН УРСР, якою керувала професор Г. Т. Ковпаненко.

Після зняття верхнього шару чорнозему з допомогою бульдозера був відкритий сильно спечений, місцями до склоподібної маси, насипний ґрунт, який не міг

"ЧЕРВОНА МОГИЛА"

зняти ніж техніки. Тому курган копали вручну — кирками і лопатами. В результаті з'ясу спеченого шару товщиною 0,8-1,2 метра перед дослідниками відкрилися залишки дерев'яної споруди шатрового типу діаметром біля 30 метрів.

На дні поховання було виявлено скелет молодої дівчини, вірогідно рабині або наложниці, одяг якої був

вишities мікроскопічними глиняними намистинками кількістю близько 5000 штук, а в області грудей виявилися три золоті платівки в формі з'єднаних трьох кілець. Біля кістки виявили залізну голку, кам'яне блюдо, глиняну миску і череп раннього типу з великою ручкою.

У лівій частині могили знайдено сліди шонайма-

ніше двох поховань чоловічої статі, фрагменти металевих предметів, а також залізні деталі від поховальної колісничі у вигляді маківкоподібних головок із металевим кулькою всередині, які в давнину при колісничій видавали своєрідний дзвін.

Також у лівій частині могили дослідники виявили залишки грабничинного ходу, що віс на поверхню. Можна припустити, що в могилі поховали тіла двох чоловіків досить

високої соціальної верстви, можливо, вождів і одної наложниці (рабині). У давнину в могилу проникли грабничини і коли ще кістки трималися на фрагментах тканини, вивезли останки на поверхню. Можливо, так вчинили через коштавності, якими була обшита одежа похованих.

Ю. ЛЯШКО,
директор історичного музею, учасник експедиції.

Сторінка № 2, підготувала районною громадською організацією "Спілка краєзнавців".